

Kjell Askildsen
POSLJEDNJI JAVNI ZAPISI THOMASA F.

Nakladnik
Fidipid Zagreb

Biblioteka prijevodne književnosti
Knjiga 8.

Za nakladnika
Slobodan Delalić

Urednici
Tonko Maroević
Diana Burazer

Design omota
Elvis Duspara

Layout i grafička priprema
Fidipid Zagreb

Tisak
Sklad boja Zagreb

**CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 651922**

ISBN 978-953-7542-01-6

Copyright © Fidipid 2007

Printed in Croatia 2007

KJELL ASKILDSSEN

POSLJEDNJI JAVNI ZAPISI
THOMASA F.

Izabrane novele

S norveškog preveo
Munib Delalić

Naslov izvornika
Samlede noveller © Forlaget Oktober1999

S A D R Ź A J

Carl Lange	7
Posljednji javni zapisi Thomasa F.	33
Šah	35
Carl	37
Zaboga	39
Ljudi u kavani	41
Marija	43
Gospoda M.	45
Oslonac	47
Metěž	49
Kod brijača	53
Thomas	55
Iznenadna oslobađajuća misao	59
Johannesova ohrabrujuća sahrana	75
Veliki, pusti krajolik	91
Punina pripovjedačkog minimalizma	103

ŠAH

Svijet nije kao što je bio. Sad se na primjer duže živi. Meni je skoro devedeset godina, a i to je premalo. Prilično sam zdrav, iako i nemam nekog naročitog razloga da bih bio. Ali život me se ne odriče. Onaj koji nema za što živjeti, nema za što ni umrijeti. Možda je to stoga.

Jednom davno, dok su me noge još služile, otišao sam do svog brata. Nisam ga vidio više od tri godine, ali još je živio ondje gdje sam ga sreo zadnji put. "Živ si", dočekao me je on, iako je stariji od mene. Bio sam ponio užinu, on mi dade čašu vode. "Život je težak", reče, "za ne izdržati." Jeo sam i nisam odgovorio. A nisam ni došao da bih raspravljao. Pojeo sam i popio vodu. On je sjedio i zurio u neku točku iznad moje glave. Kad bih se podignuo, a on zadržao pogled, gledao bi ravno u mene. Ali on bi ga po svoj prilici pomaknuo. Nije se njemu dopadalo biti sa mnom. Ili, preciznije rečeno, nije se dopadao samom sebi kad je bio sa mnom. Mislim da ga je grizla savjest, u svakom slučaju nije mu bila posve čista. Napisao je dvadesetak debelih romana, ja tek nekoliko, i to tanušnih. Smatrali su ga prilično dobrim, ali nemalo i lascivnim. On piše mnogo o ljubavi, najviše fizičkoj, i otamo to sve i dolazi.

Nastavio je zuriti iznad moje glave, valjda je mislio da sebi to može priuštiti, s dvadeset romana pod podbuhlom zadnjicom. Poželjeh otići neobavljena posla, ali bilo bi pomalo glupo, nakon tolikog puta, zato ga upitah bi li odigrao partiju šaha. "Predugo traje", uzvratilo je, "nemam više vremena za bacanje. Mogao si doći prije." Tad sam trebao ustati i otići, to je i zaslužio, ali ja sam odveć uljudan i obziran, to mi je velika slabost, u stvari jedna od njih. "Ne duže od jednog sata", rekoh. "Da, sama igra", dočekao je, "ali uzbuđenje poslije; ili sekiranje ako izgubim. Srece, razumiješ, više nije kao što je bilo. A nije ni tvoje, ako se

ne varam.” Na to ne uzvratih, nisam želio raspravljati o mom srcu na njegovim pretpostavkama. Zato parirah: ”Plašiš se dakle smrti. Da, da.” ”Koješta. To je samo stoga što moje životno djelo još nije završeno.” Baš tako pompozno se izrazio, da ti se smučī. Štap sam bio stavio na pod, sagnuo sam se i podignuo ga, htio sam prekinuti njegovo hvalisanje. ”Kad umremo, ako ništa drugo, prestajemo sa suprotstavljanjem samima sebi”, rekoh, i ne očekujući da on shvati na što sam ciljao. Ali on je bio odveć ohol da bi upitao na što sam mislio. ”Nije mi bila namjera uvrijediti te”, uzvratio je. ”Uvrijediti mene?” odgovorio sam, prilično glasno; bio sam, razumljivo, malo uzbuđen. ”Puca mi prsluk za ono malo što sam napisao i za ono malo što nisam napisao.” Ustao sam, i održao mu cijeli mali govor: ”Svakoga sata svijet se otarasī na tisuće glupana. Zamisli, jesi li ikad pomislio koliko pohranjene gluposti nestane u jednom danu? Svi mozgovi koji prestanu funkcionirati, jer zaboga tamo se ta glupost i nalazi. Pa ipak mnogo i ostane, te gluposti, jer netko ju je zapisao u knjige, i tako se ona održava u životu, dok god ljudi čitaju romane postojat će i mnogo gluposti, izvjesne romane, kojih je i najviše.” Te dodadoh, možda, moram priznati, malo nejasno: ”Zato sam i došao da odigramo partiju šaha.” Sjedio je šuteći, podugo, sve dok nisam krenuo, kada je on rekao: ”Mnogo riječi za malo koristi. Ali učinit ću od njih što mogu, iskoristit ću ih, stavit ću ih u usta jednom ignorantu.”

Upravo takav je bio on, moj brat. Uostalom, umro je istog dana. Nije nevjerojatno da sam ponio njegove zadnje riječi, jer otišao sam a da mu nisam odgovorio, to mu se po svoj prilici ne bi dopalo. Htio je, naravno, da je njegova zadnja, te je to i dobio, ali je vjerojatno želio reći više. Kad se samo sjetim koliko se uzбудio, ne mogu a da ne pomislim kako Kinezi imaju poseban znak za smrt od snošajne iscrpljenosti.

Pa bili smo i pored svega braća.

CARL

Dok mi je žena bila u životu, mislio sam da ću, kad ona umre, dobiti na prostoru. Pomisli samo na sve ono njezino donje rublje, mislio sam, zauzelo je tri ladice komode, tamo bih, u jednu ladicu, mogao smjestiti bakreni novac, u drugu kutije šibica, u treću čepove. To kako je sad, mislio sam, sami je nered.

A onda je ona umrla, bilo je to davno, bila je zahtjevna osoba, ali, pokoj joj duši, napokon mi je dala mir. Ispraznio sam iz ladica i ormara i sklonio s polica sve ono što je ostalo iza nje, i dobio mnogo praznog prostora, više no što mi je bilo potrebno. I ono što je prazno, prazno je. Zatim sam dva ormara posve uništio. Ali onda sam, umjesto dva prazna ormara, dobio samo prazniju sobu. Bilo je to vrlo nepromišljeno učinjeno, ali, kao što rekoh, bilo je to davno, mnogo mlađi sam tad bio.

Elem, nekoliko tjedana, a možda i mjeseci, nakon što sam poduzeo to nepromišljeno proširenje sobnoga praznog prostora, iznenada mi je u posjet došao Carl, moj drugi po starini sin. Htio je uzeti šal što mu je ostao iza majke, naumio ga je dati svojoj ženi kao uspomenu na svoje djetinjstvo. Kad je shvatio da sam ga se riješio, pobjesnio je. "Zar za tebe ništa nije sveto?" povikao je. I to je rekao on, koji je poslovan čovjek, i živi od kupnje i prodaje. Poželio sam ugristi ga, ali sam se suzdržao, pa ja sam, i pored svega, sukrivac za njegovo postojanje. "Što je to bilo posebno s tim šalom?" upitao sam pomirljivo. "Majka ga je plela dok je mene nosila. Ona ga je posebno voljela." "O, shvaćam. Nastajao je istovremeno kad i ti. Bio si joj možda najdraži sin?" "Slučajno sam i bio, da." "O, ne baš slučajno", odgovorih, počeo sam gubiti strpljenje s njim, kao da je bio išmrknut iz njezina nosa, ni on nije baš uspijevaao otkriti životne zakonitosti kao što to ni ona nije uspijevala. "Pa, šal je bio i sad ga nema", rekoh, "možeš se tješiti da se vječito posjeduje samo izgubljeno." Da-

bome da je to besmislena misao, ali pomislio sam da je po njegovom ukusu. Međutim, pogriješio sam, jedan sam časak ipak smetnuo s uma da je on bio poslovan čovjek. Načinio je skoro prijeteći korak prema mjestu gdje sam sjedio, a onda izveo srditu, ali i dosadnu tiradu o mojoj bešćutnosti. Završio je rekavši kako ponekad ne razumije da sam mu otac. "Tvoja majka je bila čestita žena", uzvratilo sam, ali on nije shvatio poentu – zašto li sam dobio tako tupavu djecu. "Ne trebaš ti to meni pričati", rekao je. Postupno mu je crvenilo oblivalo lice, i to poprilično, pobjojao sam se da možda nije imao slabo srce, bilo mu je usprkos svemu šezdeset godina, i da bih izbjegao eventualnu nesreću rekoh da mi je žao zbog šala, i da je mogao dobiti sve što mu je ostalo iza majke, samo da je došao prije. Još uvijek mislim da je to bilo veoma pomirljivo kazano, ali on se samo još više zacrvenio u licu. "Hoćeš reći da si bacio sve?" povikao je. "Sve", odgovorio sam. "Ali zašto?" Nisam imao namjeru ispo- vijedati se, stoga rekoh: "To ti nikada ne bi shvatio." "Kakva neljudskost." "Naprotiv. Bila je to baš voljna odluka, i učiniti to i jest, najblaže rečeno, jedino što nas čini specifično ljudskim." Bilo je to naravno čisto cjepidlačenje s moje strane, ali izgledalo je kao da on nije ni čuo što sam rekao. "Onda nemam što raditi u ovoj kući", povikao je. Pretvorio se u pravog vikača, što je moglo ukazati na to da mu je žena postala nagluhom, no ja sam imao veoma dobar sluh, što je ponekad i dozlaboga mučno, jer pojedini su zvuci postali još jačim no što su bili prije, usto pojavili su se i neki posve novi, od kompresora i takvih stvari, ne bih imao ništa protiv biti malo gluh. "Čujem što kažeš", uzvratilo sam, "ali ne vidim od toga nikakve koristi." Tad je napokon oti- šao, a bilo je i krajnje vrijeme, inače bih možda izgubio strplje- nje. Doduše, strpljiviji sam nego što sam bio ranije, valjda zbog dobi, stari ljudi su prisiljeni mnogo toga podnijeti.

ZABOGA

Jednoga ljetnog dana kad nije padala kiša poželio sam se malo razgibati, prošetati bar po naselju. Misao me je obodрила, i to iznenada, odavno se nisam osjećao raspoloženijim. Bilo je tako toplo vrijeme da sam mislio presvući se i obući kratke gaće, ali kad sam se dao u potragu za njima, sjetio sam se da sam ih lani u nastupu melankolije bacio. Ali ideja o kratkim gaćama je došla da bi ostala, tako da sam odsjekao nogavice onih gaća što su bile na meni. Čovjek nikada ne postane baš toliko star da bi se prestao nadati.

Bilo je čudno izaći iz kuće nakon tako dugo vremena, iako sam se naravno odmah snašao. O ovome ću pisati, pomislio sam, i iznenada osjetio erekciju, nasred pločnika, ali nije smetalo, na hlačama sam imao duboke prostrane džepove.

Kad sam došao do prvog ugla – potrajalo je, duh i nekako, ali noge nikako – pomislio sam da bi ipak bilo dobro prošetati malo i izvan naselja. Kad je već ljeto, poželio sam vidjeti štogod zeleno, ako ništa drugo kakvo drvo, stoga sam se zaputio dalje. Bilo je toplo, isto onako toplo kao kad sam bio dijete, zato sam bio veseo zbog onih kratkih gaća. A i s erekcijom pod vještom kontrolom, osjećao sam se baš dobro. Može zvučati pretjeranim, ali tako je bilo.

Kad sam prošao tri kuće, začuo sam kako je netko viknuo moje ime. Iako je to bio star glas, nisam se okrenuo, ta toliko ih je koji se zovu Thomas. Ali kad se taj i po treći put oglasio, pogledao sam onamo odakle je glas dolazio, pa bio je tako neobičan dan, moglo se svašta dogoditi. I doista, s druge strane pločnika stajao je stari profesor Storm. "Felixe!" povikao sam, ali bio sam se toliko odvikao od upotrebe glasa da je to bio nikakav povik. Sav promet je bio između nas, ni on a ni ja nismo se usudili prijeći ulicu, a bilo bi i glupo izgubiti život zbog radosti, kad sam već izdržao tako dugo bez nje. Jedino što sam

mogao učiniti bilo je još jednom viknuti njegovo ime i mahnuti štapom. Bilo je to veliko razočaranje, no usprkos svemu utješno je bilo da je on vidio mene i da je viknuo moje ime. "Zbogom, Felixe!" viknuo sam, i kročio dalje.

Ali kad sam napokon stigao do narednog raskršća, on se iznenada pojavio ispred mene, znači koračao sam i bio tužan nizašto. "Thomase, stari prijatelju", oglasio se, "pa gdje si zaboga sve ovo vrijeme?" Nisam htio reći, zato i ne odgovorih, nego kazah: "Svijet je velik, Felixe." "I svi su mrtvi ili skoro mrtvi." "Da, život traži svoje." "Dobro rečeno, Thomase, dobro rečeno." Nisam smatrao ni najmanje da je to bilo dobro rečeno te, da bih opravdao njegovu pohvalu, rekoh: "Živi smo sve dok bacamo sjenu iza sebe." "O, čim nešto kažeš, zlu nema kraja." Tad se zapitah nije li postao senilan, i odlučih iskušati ga. "Nije problem zlo", rekoh, "nego nerazboritost, na primjer mladići na velikim motorima." Dugo me je gledao, da bi na kraju kazao: "Ne vjerujem da posve razumijem što si htio reći." Nisam želio iskazivati nadmoć nad njim, stoga, skoro uzgred, rekoh: "Tja, što je zlo?" Ostao je naravno dužan odgovora, ali on i nije bio teolog, stoga požurih dodati: "No nemojmo o tome. Nego, kako si?" Očito sam ga oneraspoložio, jer pogledao je na sat, i to podugo, da bi zatim rekao: "Postajem usamljeniji za svakog čovjeka kojeg sretnem." To i nije bilo baš naročito lijepo kazano, ali pretvarao sam se kao da se ništa nije dogodilo. "Da", uzvratilo sam, "tako je kako je." I shvatio sam da ako ne požurim reći zbogom, preduhitrit će me. I preduhitrio me je, nisam bio dovoljno brz: "Mislim da moram ići, Thomase, krumpir mi se kuha." "Zaista, krumpir", odgovorio sam. Pružio sam mu ruku rekavši: "Pa, ako se više ne vidimo..." Pustio sam da riječi vise u zraku, bila je to upravo jedna takva rečenica kojoj najbolje pristaje da ostane nezavršenom. "Da", rekao je, i stisnuo mi ruku. "Zbogom, Felixe." "Zbogom, Thomase."

Okrenuo sam se i zaputio kući. Nisam vidio ništa zeleno, ali, zaboga, koja događanja. Kakav dan.